

Wie de wereld anders wil bekijken moet vooral vragen stellen. Onbevragen op zoek naar het onbekende van het bekende. Ecoloog Thomas Oudman en hoogleraar Theunis Piersma komen er heel ver mee in hun boek *De ontsnapping van de natuur*.

In onze moderne maatschappij, die voornamelijk draait om orde, efficiëntie en rendement, zijn antwoorden populairder dan vragen. Antwoorden zijn meetbaar, digitaal beschikbaar, met elkaar te vergelijken en te vangen in grafieken. Vragen zijn lastig, grijstonen die de discussie eerder complexer maken dan versimpelen.

Antwoorden zijn plat te slaan tot clichés, platgetreden argumenten die de vragensteller monddood maken en alle zuurstof onttrekken aan het debat. Terwijl het stellen van vragen ons juist verder brengt. Met onbevangenheid komen we verder dan met onwrikbare overtuiging.

'Zou het kunnen?' is de spannende leidraad van *De ontsnapping van de natuur* van Thomas Oudman en Theunis Piersma. Telkens die fascinatie. 'Zou het kunnen ... dat ...?' En dan volgt een nieuwe hypothese over zeepaardjes, trekvogels, regenwormen of de mens. Alsof de wereld constant met nieuwe ogen wordt bekeken, alsof de wereld niet allang af is. Verre van.

Gaandeweg het boek word je jaloers op de schrijvers. Op de verwondering en gretigheid waarmee ze hun wereld tegemoet treden en vragen stellen. Over de dieren die ze bestuderen, over hun omgeving, aan zichzelf. Als kinderen die nog volop aan het ontdekken zijn: 'Verwondering bloeit door kennis. [...] Kennis geeft ons een buik vol wonderlijke en geheimzinnige vlinders'.

De ontsnapping van de natuur – Een nieuwe kijk op kennis is in eerste instantie, zo leert de achterflap, een boek over de natuur. Ecoloog en schrijver Oudman en hoogleraar en trekvogelspecialist Piersma houden een 'hartstochtelijk pleidooi' voor een 'werkelijk duurzame omgang met onze aarde'.

Maar die omschrijving doet het boek tekort. Het is niets minder dan een geschreven medicijn tegen blikvernauwing. Het scherpe hoofdstuk over de evolutietheorie geeft de lezer subtiele biologisch-sociologische achtergronden bij discussies die het maatschappelijke debat de afgelopen

DE WERELD OPNIEUW BEVRAGEN

maanden hebben beheerst.

Over de vermenging van rassen bijvoorbeeld, en hoe dat volgens sommigen kan leiden tot inferioriteit. De beschrijving van de manier waarop de Oostenrijkse gedragsbioloog Konrad Lorenz halverwege de vorige eeuw waar schuwde tegen dit soort 'genetisch verval' doet denken aan de opmerking van Thierry Baudet over het gevaar van 'homeopathisch verdunnen' van bevolkingsgroepen in Nederlandse samenleving.

De statisticus en evolutietheoreticus Ronald Fisher was in de jaren dertig van mening dat 'groepen mensen diepgaand verschillen in hun aangeboren capaciteit voor intellectuele en emotionele ontwikkeling'. Sommige rassen staan boven andere rassen, kortom. Daarom zou het problematisch zijn om vriendschappelijk met elkaar te samen te leven. Je hoort de echo van minister Stef Blok die 'geen multi-culturele samenleving kent [...] waar een vreedzaam samenlevingsverband is'.

FEMINISME IN HET DIERENRIJK

Ook de #metoo-discussie valt te herkennen – in een fascinerende parallel met feminisme in het

dierenrijk. Om te laten zien hoe belangrijk de invloed van gedrag is op de evolutie van een soort, halen de schrijvers de geëmancipeerde prielvogel aan. Prielvogels maken huisjes van gras en takjes. Met, heel opvallend, twee ingangen.

Dat komt namelijk doordat het vrouwtje het vertikt om bij het huisje van het mannetje naar binnen te gaan als er niet een tweede uitgang is. Het risico om door het mannetje 'aangerand' te worden is te groot bij een enkele

“EEN
GESCHREVEN
MEDICIJN TEGEN
BLIKVERNAUWING

ingang. Dus: zonder achteruitgang geen paring en geen voortplanting. 'De achterdeur die mannetjes maken is in de loop van de evolutie afgedwongen. Door vrouwen, van generatie op generatie'.

Oudman en Piersma blijven vragen stellen en nemen geen genoegen met Darwin en zijn evolutietheorie. Ook de ontrafeling van het DNA schiet tekort bij de verklaring van hoe een soort zich ontwikkelt. Dieren, planten, de mens: het zijn geen onveranderlijke digitale eenheden. De ecologen betogen dat de interactie met de omgeving bepalend is voor de evolutie. Daarbij is de grens tussen organisme en omgeving soms helemaal niet zo duidelijk. Soms lijkt die zelfs te vervagen. Neem bijvoorbeeld de zoutklieren van de kanoet in de Waddenzee van West-Afrika.

Verweven door het boek staan de hoofdstukken waarin de onderzoekers vertellen over hun werk in Mauritanië. Het veldstation Banc d'Arguin is de overwinteringsplek van kleine wadvogels zoals de kanoet, de hoofdpersoon in dit boek. Het viel ze op dat de vogels zich in Afrika anders gedroegen dan wanneer ze op het Nederlandse wad rondstapten.

Het leek of ze leerden van ervaringen van de dag ervoor bij het zoeken naar ander voedsel. Sterker nog, zelfs hun lichaam past zich fysiek aan. Op het voorhoofd van de kanoet zit een dikke bobbel wanneer hij in Mauritanië is, in de Waddenzee zit daar niks. De zoutklieren veranderen mee met de omgeving. 'Op zo'n moment ga je je afvragen waar de omgeving eindigt en het lichaam begint'.

De kanoet is dus geen toevallige passant in een onverschillig decor. De schrijvers beargumenteren dat elk levend organisme zijn rol speelt en met dat gedrag de omgeving beïnvloedt. Ook dieren kunnen op deze manier rentmeesters van de natuur zijn, net als de mens. Elk organisme heeft op deze manier zijn waarde. 'Een ecosysteem is een verzameling van organismen die elkaar het leven mogelijk maken'. Balans in het ecosysteem, dat is de kern.

Als de balans in het ecosysteem ergens verstoord is, vinden de schrijvers, is het in de Nederlandse landbouw. Hoofdstuk 6 is geheel gewijd aan wat er mis is: haast geen insecten meer, weilanden als biljartlakens, veel minder weidevogels, een uitgeputte bodem en een fosfaatprobleem. Een discussie over 'landschapspijn' die ook in Friesland scherp wordt gevoeld en gevoerd.

ONWRIKBARE AANKLACHT

Gek genoeg stelt de aanpak van juist dit uiterst relevante onderwerp teleur. Het leest als een onwrikbare aanklacht tegen het neoliberale landbouwbeleid waar-

De ontsnapping van de natuur – Een nieuwe kijk op kennis door Thomas Oudman en Theunis Piersma. Uitgeverij Athenaeum-Polak & Van Gennep. Prijs: 19,99 euro. Zie ook: www.singeluitgeverijen.nl/atheneum.

Thomas Oudman (1984, Groningen) is bioloog bij het Koninklijk Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel. Theunis Piersma (1958, Hemeelum) is hoogleraar trekvoegeologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zie ook: www.thomasoudman.com

“ LANDBOUW HEEFT DE ECOLOGIE UIT HET OOG VERLOREN

bij de vraagtekens die de rest van het boek zo sprankelend maken, vervangen zijn door uitroepetekens. Hier worden te veel antwoorden gegeven en te weinig prikkelende vragen gesteld.

De schrijver gaat tekeer tegen ruilverkavelingen, schaalvergroting en technologische blikvernauwing, we zijn verliefd geworden 'op de technologische kanten van de landbouw'. Terwijl een werkelijk open houding – zoals in de rest van het boek – had kunnen leiden tot spannende nieuwe vragen.

'Zou het kunnen dat technologie een natuurlijke rol gaat spelen binnen het ecosysteem?' 'Zou het kunnen dat kunstmatige intelligentie leidt tot de ontwikkeling van een nieuw gelijkwaardig organisme binnen het ecosysteem?' 'Zou het kunnen dat technologie ons in staat stelt meer kennis op te doen waardoor we meer vragen kunnen stellen?'

De conclusie van Oudman en Piersma mag duidelijk zijn: landbouw heeft de ecologie uit het oog verloren en is daardoor niet meer in balans met wat het land te bieden heeft. Intensieve boeren willen liever rekenmodellen en een gegarandeerde afzet dan de onzekerheid van de natuur. Ecologische processen zijn niet te plannen omdat die rekensom te veel dynamische factoren meegeeft.

Maar om de waarde van de natuur te blijven zien, moeten we juist het onbekende omarmen en de grenzen van onze kennis verleggen. Daarin slaagt *De ontsnapping van de natuur* zeker. De lezer wordt in het rijke en prikkelende boek meegenomen op een fascinerende reis door de natuur waarin korte metten gemaakt wordt met rammelende argumenten of achterhaalde theorieën.

In een tijd waarin feiten door sommige machthebbers worden weggezet als 'ook maar een mening', is het belangrijk om vragen te blijven stellen. Alleen dan kunnen we de natuur 'ont-snappen', de wereld zien met nieuwe ogen en kiezen voor werkelijk nieuwe oplossingen. In de woorden van de auteurs: 'Nieuwe ideeën komen niet van binnen maar van buiten. Ze komen voort uit vragen, uit verwondering over het onbekende'.

De kanoet past zich zo goed aan zijn omgeving aan dat de schrijvers van *De ontsnapping van de natuur* zich afvragen waar de omgeving eindigt en het lichaam begint.